

SG Huizermaat gaat anders lesgeven aan hoogbegaafden

Met overtuiging vernieuwen

SG Huizermaat in Huizen heeft een nieuw onderwijsconcept voor hoogbegaafde leerlingen ontwikkeld. In augustus gaat een brugklas van start. In een begeleidend onderzoek wordt gekeken onder welke condities docenten de nieuwe didactiek daadwerkelijk toepassen in hun lessen. "De docent zal het doen als het haalbaar is, anders kun je het vergeten."

Tekst: Truus Groenewegen / Fotografie: Dirk Kreijkamp

Hoogbegaafden? De grote gemene deler in de talloze definities is dat het leerlingen zijn die naast hun hoge IQ een grote creativiteit in denken vertonen en uitblinken op minstens één gebied. Door hun ontwikkelingsvoorsprong gaat het vaak meteen op de basisschool al mis. "Voor een kind dat anders is dan z'n vriendjes en dat misschien een juf heeft die zijn vragen maar lastig vindt, krijgt 'anders zijn' al snel negatieve connotaties. Zo'n kind probeert niet te veel op te vallen en houdt op met vragen stellen", zegt Bart Smoors, docent biologie op Huizermaat. Dat hoogbegaafden zich niet herkennen in hun omgeving, heeft een negatieve invloed op hun zelfvertrouwen, prestaties en gedrag. Volgens Smoors blijkt uit onderzoek dat slechts een klein deel van de mensen die als hoogbegaafd zijn getest, een universitaire studie afrondt.

"Al zijn wij hier op school sterk leerlinggericht, wij hebben ook niet altijd een antwoord gehad", zegt hij. "School is voor veel van deze leerlingen niet de plek waar je dingen leert; dat moet weer terugkomen."

'School is voor veel van deze leerlingen niet de plek waar je dingen leert; dat moet weer terugkomen'

Toen bekend werd dat in augustus 2010 een Leonardo-basischool in Huizen van start ging, gaf de schoolleiding van Huizermaat toestemming voor het project 'Passend onderwijs aan hoogbegaafden'. Smoors is projectleider, samen met

collega Tanja de Ruijter, docent Nederlands en coördinator bovenbouw. Komend schooljaar is de eerste brugklas een feit

Doorzetten

Het project krijgt een onderwijsconcept dat uitgaat van vraag-gestuurd-betekenisvol leren en een sterk mentoraat, waarin de link wordt gelegd tussen cognitie en sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast is er veel aandacht voor de uitvoering in de praktijk. "Een aparte school is uitgesloten", aldus Smoors "Het moet betaalbaar blijven en niet onuitvoerbaar worden voor docenten. Collega's gaan wel iets anders lesgeven, maar ze blijven vooral ook vakdocent." De Ruijter: "Ze kunnen zich niet, zoals op de Leonardo-basischool, eenzijdig op hoogbegaafden specialiseren. De docent gaat het doen als het haalbaar is, anders kun je het vergeten."

Samen met docenten wordt een onderwijsconcept ontwikkeld dat past bij de doelgroep. "Meestal krijgen hoogbegaafden extra vakken, dus een verzwarening van het bestaande lesprogramma", vertelt Smoors. "Wij willen verdieping en verbreding bieden." Het speciale lesprogramma leidt op voor een 'gewoon' vwo-diploma. "Het is niet de bedoeling dat deze leerlingen gaan versnellen", vertelt De Ruijter. "Cognitieve uitdaging is belangrijk voor hoogbegaafden, maar daarnaast moet je ze leren hoe ze zaken kunnen aanpakken. Leervaardigheden, maar ook doorzetten als iets niet lukt, hebben ze in het primair onderwijs niet altijd meegekregen, omdat het daar vanzelf ging. Wij willen leerlingen de vaardigheden bijbrengen waarmee ze eigen leervragen

Bart Smoors, projectleider, en Tanja de Ruijter

kunnen formuleren en zich ontplooiën tot autonome jonge mensen, die zelfstandig hebben leren onderzoeken." Een belangrijke pijler van het onderwijsconcept is een speciale vorm van mentoraat, waarin vaardigheden en vaklessen met elkaar verbonden worden. Leerlingen beginnen en eindigen de dag met hun mentor. 's Ochtends denken ze na over de vragen die ze in de vaklessen gaan stellen of over de strategieën die ze kunnen gebruiken om dingen te weten te komen.

'Leervaardigheden hebben ze in het primair onderwijs niet altijd meegekregen, omdat het daar vanzelf ging'

Na de lessen reflecteren ze met de mentor op de dag. Hebben ze hun vragen gesteld? Kregen ze een bevredigend antwoord? De mentoren kunnen voorkomen dat leerlingen afhaken.

Smoors: "De mentor ziet het als het enthousiasme wegvalt en kan daarop heel snel inspringen."

Legó

Effectief passend onderwijs aan hoogbegaafden vraagt een andere kijk op leerlingen en een andere didactiek. "De clou is differentiatie", zegt De Ruijter. "Met individuele aandacht en activerende werkvormen willen we aansluiten bij de eigen vragen van de leerling. Voor docenten betekent dat meer focus op het aanleren van strategieën en het geven van goede bronnen. Zij moeten hun vaste stramien voor een les kunnen

loslaten om in te gaan op de vragen van leerlingen." Soms is het nodig de lesstof op een andere manier aan te bieden. In de reguliere lessen legt de docent meestal lineair uit, stap voor stap. Veel hoogbegaafden hebben meer aan top-down leren. Neem het bouwen van een huisje met legó. Smoors: "Een slimme leerling die de basisprincipes van het bouwen wel begrijpt, vraagt zich al snel af welke blokjes hij moet gebruiken voor het dak. Een tweede leerling moet misschien juist leren hoe je twee blokjes op elkaar zet. Wie wat nodig heeft, merk je als docent pas als je de vraag stelt: dit is een huisje, heb je een idee hoe je dat kunt bouwen?" Smoors en De Ruijter stelden een theoretisch kader op, dat is besproken met de docenten die aan de hoogbegaafden gaan lesgeven. Vanuit het kader zijn ontwerpregels opgesteld. In combinatie met verschillende didactische vormen heeft dat allerlei lessen opgeleverd, waarmee de docenten dit jaar experimenteren in hun 'gewone' klassen. Ze filmen elkaars oefenlessen, bekijken en bespreken die met elkaar. Dat leidt tot nieuwe leervragen en een verfijning van het onderwijsconcept.

Overtuiging

De vernieuwing werkt uiteraard pas als de docenten hun gedrag in de klas veranderen. En daar loopt het onderwijs bij grote en kleine onderwijsvernieuwingen steeds tegenaan: hoe kan het nieuwe theoretische kader daadwerkelijk verbonden worden aan de dagelijkse praktijk? De Ruijter en Smoors, die ook vakdidacticus aan de Universiteit van Amsterdam is, doen daarom ook onderzoek naar de toepasbaarheid van het nieuwe

Schoolontwikkeling dankzij SLOA-gelden

De SLOA-regeling stelt scholen in de gelegenheid zelf verantwoordelijkheid te nemen voor hun ontwikkeling.

In 2010 kregen twaalf scholen via de VO-raad SLOA-gelden voor R&D-projecten. De looptijd bedroeg in 2010 maximaal drie jaar. Het SLOA-geld is bestemd voor het onderzoeksdeel (Research), terwijl de school zelf investeert in het ontwikkelingsdeel (Development). In een praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek kijken de scholen wat wel en wat niet werkt. De onderzoeksgegevens helpen om te bepalen of met de vernieuwing de beoogde doelen worden behaald. Een overkoepelend onderzoek naar de SLOA-projecten zorgt ervoor dat de hele sector meeprofiteert van de kennis, resultaten en instrumenten die de projecten opleveren.

Op 16 mei wordt bekendgemaakt welke SLOA-projecten geselecteerd zijn voor de SLOA-regeling 2011. Deze projecten kennen een maximale looptijd van twee jaar.

Meer informatie: www.vo-raad.nl/projecten/sloa-regeling

onderwijsconcept. In een deel van het onderzoek dat wordt bekostigd uit de SLOA-gelden (zie kader), richten ze zich op competenties. Welke competenties hebben docenten nodig om effectief les te geven aan hoogbegaafden? Hoe kunnen ze die competenties ontwikkelen? Het meest zijn ze daarbij geïnteresseerd in de derde component van competenties: de attitude.

Van de attitude van docenten hangt af of ze het boogde onderwijs ook gaan uitvoeren. "Vaardigheden trainen en kennis aanleren, is meestal het probleem niet. Maar vaak gaat de docent in zijn eigen situatie weer over tot de orde van de dag", zegt Smoors. De Ruijter vult aan: "Een docent die vermoedt dat de sectie er niet in meegaat of dat het in de bovenbouw stagneert, gaat zijn didactiek niet aanpassen. Of die denkt: daar heb ik in de dagelijkse praktijk geen tijd voor, of: dat kan ik niet."

'Een docent die vermoedt dat de sectie er niet in meegaat, gaat zijn didactiek niet aanpassen'

Ze schetsen de vragen die docenten zich stellen: vind ik de vernieuwing een goede verbetering van mijn lespraktijk? Bereik ik met deze verandering het gewenste resultaat? Ziet de omgeving (de sectie, de school, leerlingen, ouders) het als een gewenste verandering? Ben ik ervan overtuigd dat ik het kan, voel ik me vaardig?

In hun onderzoek volgen de twee in hoeverre de attitude van docenten zich ontwikkelt: dit jaar en later in het project. Dat doen ze bijvoorbeeld door de opmerkingen die mensen in intervisiebijeenkomsten maken, te registreren en te ordenen. Ze houden interviews met docenten. Daarnaast reflecteren docenten op hun eigen ontwikkeling in learning reports. Uiteindelijk worden de resultaten verwerkt in een meervoudige casestudie.

'Als je eigen doelen overeenkomen met de doelen van de onderwijsvernieuwing, geeft dat zelfvertrouwen'

Waarden genereren

Monitoren hoe de attitude van docenten zich ontwikkelt, is niet het enige doel van het onderzoek; De Ruijter en Smoors zijn ook geïnteresseerd in het beïnvloeden van die attitude. Onderzoek en ontwikkeling vloeien op dat punt in elkaar over. "We willen er zeker van zijn dat docenten de nieuwe didactiek volgend jaar allemaal gaan toepassen", zegt Smoors. In het ontwikkeltraject moet daarom een brug geslagen worden naar de ontwikkeling van de docenten.

Wie het over attitude heeft, heeft het over waarden. Onderliggende, onuitgesproken doelen en waarden bepalen de keuzes die een docent in de klas maakt. In de interviews met docenten wordt daarom eveneens gekeken in hoeverre hun doelen overeenkomen met die van het theoretisch kader. "In de interviews proberen we zo diep te komen, dat de waarden van docenten naar boven komen", zegt De Ruijter. "Dan gaat het over aannames over het doel van onderwijs waar je het nooit meer over hebt. Waarom doe je wat je doet? Wat is voor jou belangrijk in een les?" Smoors: "In zo'n gesprek kun je ook waarden genereren. Je kunt de docent zich bewust laten worden van de positieve ervaringen die hij al heeft opgedaan met die doelen." De Ruijter: "Als je eigen doelen overeenkomen met de doelen van de onderwijsvernieuwing, geeft dat zelfvertrouwen." Ook via intervisie wordt aan de ontwikkeling van de attitude gewerkt.

Smoors illustreert: "Door aandacht te besteden aan belemmeringen die docenten tegenkomen, worden die belemmeringen werkbaar. Zo proberen wij in dit project de omgeving te creëren waarin de attitude zich ontwikkelt, en randvoorwaarden te scheppen waarin het idealiter kan werken." ■